

ATLAS INTERNATIONAL REFEREED JOURNAL ON SOCIAL SCIENCES

Open Access Refereed E-Journal & Refereed & Indexed
ISSN:2619-936X

Vol:5, Issue:19

2019

pp.390-396

Article Arrival Date: 30.04.2019

Published Date: 30.06.2019

TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANININ CEZAI VE SİYASİ SORUMLULUĞU CRIMINAL AND POLITICAL LIABILITY OF THE PRESIDENT IN TURKEY

Doç. Dr. Cengiz GÜL

Erciyes Üniversitesi Hukuk Fakültesi, Anayasa Hukuku Anabilim Dalı, Kayseri/Türkiye

Doi Number : <http://dx.doi.org/10.31568/atlas.325>
Article Type : Research Article

ÖZET

Cumhurbaşkanının görevi esnasında bir suç işlemesi nedeniyle söz konusu olan cezai sorumluluk konusunda, 16 Nisan 2017 Anayasa Değişikliği öncesinde 1982 Anayasası m. 105/3'e bakıldığında; "vatana ihanet" suçu dışında, cumhurbaşkanının cezai açıdan hiçbir sorumluluğunun olmadığı görülmekteydi. Kapsamı ve niteliğinin ne olduğu hukuken tam anlamıyla belli olmayan bu vatana ihanet suçunun, Türk Ceza Kanunu dâhil, özel nitelikli ceza mevzuatlarında da hiçbir şekilde tanımlanmadığını belirtmek gerekir. Böylesine hayali bir vatana ihanet suçu sebebiyle suçlandırılması için de, anayasadaki en yüksek nitelikli çoğunluk oranı olan ve sağlanması neredeyse imkânsız olan TBMM üye tam sayısının 4'te 3 çoğunluğunun öngörülmesi, Cumhurbaşkanının az da olsa var zannedilen cezai sorumluluk ihtimalini fiilen adeta ortadan kaldırmaktaydı. 16 Nisan 2017'deki referandumla kabul edilen Anayasa Değişikliği sonrasında, yeni hükümet modeli olarak Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin ise, Cumhurbaşkanının cezai açıdan sorumlu tutulabilmesinin önündeki engelleri kaldırmak suretiyle, bu sorumluluk mekanizmasına bir hayli işlerlik kazandırmış olduğu ifade edilebilir. Cumhurbaşkanlığı sisteminde, yürütmenin tek başlı hale getirilmesi ve iki dönem seçilebilme kuralının da etkisiyle, Cumhurbaşkanı, halka karşı doğrudan bir siyasal sorumluluk altına girmektedir. Ayrıca Başkanlık sistemlerinde normalde olmayan, seçimleri yenileme yetkisine sahip olan TBMM, bu yetkisini kullanmakla, kendisiyle birlikte Cumhurbaşkanının da seçime gitmek zorunda kalmasına kapı açmış olacaktır. Bunun da bir tür, TBMM'nin, anlamadığı Cumhurbaşkanından siyaseten, dolaylı da olsa, bir hesap sorma anlamına geleceğini önemle belirtmek gerekir.

Anahtar Kelimeler: Cumhurbaşkanlığı Sistemi, Cumhurbaşkanı, Cezai Sorumluluk, Siyasal Sorumluluk.

ABSTRACT

As regards the criminal responsibility in the case of a criminal offense by the President of the Republic of Turkey, the Constitution of 1982 before the constitutional amendment of 16 April 2017 m. 105/3; Apart from the crime of high treason, the president had no criminal responsibility. It should be noted that this high treason crime, which is not in jure entirely clear what its scope and nature are, is in no way defined in the special criminal law, including the Turkish Penal Code. The fact that the majority of the full majority of the members of the TGNA with the highest qualified majority rate in the constitution, which is almost impossible to procure, was virtually dismissed for the offense of treason. After the Constitutional Amendment adopted on 16 April 2017, it can be stated that the Presidential government system, as the new government model, has provided a great deal of operability to this responsibility mechanism by removing the barriers to the criminal responsibility of the President. In the Presidential system, the President undertakes a direct political responsibility to the public, with the effect of making the executive single-headed and electing two terms. In addition, the TGNA, which is not normally in the presidential system, has the power to renew the elections, will open the door to use the authority, together with the President to go to elections. It is also important to note that this is a kind of parliament, which, even if indirectly, would mean asking for an account.

Keywords: Presidential System, President, Criminal Liability, Political Liability.

1. GİRİŞ

Türkiye’de 16 Nisan 2017 tarihinde gerçekleşen referandum sonuçlarına göre, % 51.41 çoğunluk oyuyla kabul edilen anayasa değişikliğinin temelinde, 2014 Cumhurbaşkanlığı seçimi sonrasında fiilen uygulanmakta olan yarı-başkanlık hükümeti modelinden Cumhurbaşkanlığı sistemine geçiş olgusu yatmaktadır. Bu yeni hükümet modeli, Türkiye’nin sosyo-politik ve kültürel şartlarının da zorlamasıyla, başkanlık sisteminin ülkemiz özelliklerine uyarlanmış bir türü olarak kendini göstermektedir.¹ Cumhurbaşkanlığı sistemi içerisinde, tüm yürütme yetkilerini kendinde toplamasına ve dolayısıyla gücünün artmasına sıkça atıf yapılsa da, Cumhurbaşkanının, değişiklik öncesindeki gibi, sadece yetkili ve sorumsuz olmakla kalmayıp, değişiklikte birlikte güçlü, fakat sorumlu ve hesap sorulabilir bir konuma getirilmiş olduğuna da önemle dikkat çekmek gerekir. İşte bu kısa monografik çalışma çerçevesinde, 2017 Anayasa Değişikliği sonrasında, Cumhurbaşkanının cezai ve siyasi sorumluluk cephesinde nasıl bir değişim ve dönüşümün yaşandığına, eski ve yeni düzenlemeler ışığında karşılaştırmalı analizler yapılmaya çalışılacaktır.

Cumhurbaşkanlığı sistemine geçişi sağlayan 2017 Anayasa Değişikliğiyle birlikte, Cumhurbaşkanının sorumlu tutulacağı suç alanının, eskisine göre genişlemesi kadar, Meclis tarafından suçlandırılabilmesi usulünde de, yine bir takım kolaylıkların getirilmesiyle, Cumhurbaşkanının cezai sorumluluk yolunun daha etkin biçimde kullanılabilir hale getirildiği söylenebilir. Bu cezai sorumluluğunun yanı sıra, 2017 Anayasa Değişikliğinin yürütmedeki iki başlılığı kaldırılmasının da etkisiyle, Cumhurbaşkanının, halka karşı doğrudan TBMM’ne karşı da dolaylı biçimde, önceki dönemlerde hiç olmayan bir siyasi sorumluluk altına girmiş olduğuna dikkat çekmek gerekir.

2. CUMHURBAŞKANLIĞI HÜKÜMET SİSTEMİNDE CUMHURBAŞKANININ CEZAI SORUMLULUĞU

Cumhurbaşkanının görevi esnasında bir suç işlemesi nedeniyle söz konusu olan cezai sorumluluk konusunda, 1982 Anayasası m. 105/3’e bakıldığında; “*vatana ihanet*” suçu dışında, cumhurbaşkanının cezai açıdan hiçbir sorumluluğunun olmadığını ifade edilebilir. Kapsamının ne olduğu belli olmayan bu vatana ihanet suçunun, Türk Ceza Kanunu dahil hiçbir ceza kanununda tanımlanmadığı da bilinmektedir. 1982 Anayasası m. 38/1 ile 5237 sayılı TCK m. 2/1’deki, “*kanunun açıkça suç saymadığı bir fiil için kimseye ceza verilemez*” hükmü gereği bir cumhurbaşkanının hangi fiilleri işlediği hallerde vatana ihanet suçu işlemiş olduğu kanunen açıkça tanımlanıp belirtilmediği sürece, onun TBMM’nde suçlandırılıp AYM’ne yargılanması için gönderilmesi durumunda bile, “*kanunsuz suç ve ceza olmaz*” biçimindeki temel hukuk ilkesine aykırılık gerekçesiyle bir mahkûmiyet kararının verilemeyeceği açıktır. Bu konuda Yüce Divan sıfatıyla Anayasa Mahkemesi’nin TCK m. 2/3 gereğince kıyas ve geniş yorumda bulunması da yasak olduğu için, mecburen beraat kararı vermesi gerekecektir. Böylesine, adeta hayali bir vatana ihanet suçu sebebiyle suçlandırılması için de, anayasadaki en yüksek nitelikli çoğunluk oranı olan ve sağlanması neredeyse imkânsız olan TBMM üye tam sayısının 4’te 3 çoğunluğunun öngörülmesi, cumhurbaşkanının az da olsa var zannedilen cezai sorumluluk ihtimalini fiilen adeta sıfıra indirmektedir.²

16 Nisan 2017 Referandumuyla kabul edilen Anayasa Değişikliğinden sonra ise, Cumhurbaşkanının cezai sorumluluk konusunda, sürecin eskisine göre daha bir işlerlik

¹ Hasan Tahsin FENDOĞLU, “*Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi*”, *Yeni Türkiye Dergisi (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayısı)*, Yıl: 23, Sayı: 94, (Mart-Nisan 2017), s. 90.

² Cengiz GÜL, “*The Transition of the Government System in Turkey in the Context of the Presidential System and Its Relationship with the Democratic Regime*”, *Current Perspectives In Social Sciences*, Edt. Hasan Arslan/ Mehmet Ali İğbay/ Alina-Andreea Dragoescu, 2017, s. 232.

kazanmış olduğunu söylemek mümkündür. Şöyle ki, önceki anayasal düzenlemede, zaten hiçbir ceza kanununda tanımlanmamış bir suç olan “*vatana ihanet*” sebebiyle, ancak 3/4 çoğunlukla Yüce Divan’da yargılanması istenebilen bir Cumhurbaşkanı, yeni düzenlemede ise, işlediği ileri sürülen “*herhangi bir suç*” sebebiyle ve daha düşük bir oran olan 2/3 çoğunlukla yargılanmaya sevk edilebilecektir.³ AY. m. 105/1’de geçen, “...*bir suç işlediği iddiasıyla...*” demek suretiyle, Cumhurbaşkanının sorumluluk alanını salt vatana ihanet suçuyla sınırlamayı, bütün suç tipleri açısından genişleterek Cumhurbaşkanından hesap sorulabileceğine dikkat çekilmektedir.

Doktrinde, AY. m. 105/1’de geçen “...bir suç işlediği iddiası...” ifadesiyle, ‘*görevle ilgili suç*’ ve ‘*şahsi suç*’ ayrımının artık ortadan kalktığına ve Cumhurbaşkanının şahsi suçları nedeniyle de Yüce Divan’da yargılabileceğine, bunun ise cezai sorumluluk alanını daralttığına dikkat çekilmektedir. Yani Cumhurbaşkanı şahsi suçlarından dolayı, artık genel hükümlere göre yetkili ve görevli ceza mahkemelerinde değil de, Yüce Divan’da yargılanacaktır. Bu çerçevede yeni hükümet sisteminin, Cumhurbaşkanına şahsi (adi) suçlarından dolayı oldukça güçlü bir koruma sağladığına vurgu yapılmaktadır.⁴ Bu konuda benzer bir yaklaşımı benimseyen Özbudun da şunları ifade etmektedir: “*Cumhurbaşkanının görevle ilgili suçlarından dolayı Yüce Divan’da yargılanması ne kadar normal ise, şahsi suçlarından dolayı genel mahkemelerde değil, Yüce Divan’da yargılanması ve ağır nitelikli çoğunluk kurallarının burada da aynen geçerli olması yadırgatıcıdır.*”⁵

Cumhurbaşkanının cezai sorumluluk sürecine pratik işlerlik kazandıran bir diğer düzenleme ise, “...*hakkında soruşturma açılmasına karar verilen Cumhurbaşkanı seçim kararı alamaz*” yönündeki hükümle getirilmiştir. Böyle bir yasak getirilmeseydi, bir Cumhurbaşkanının, aleyhine ceza soruşturması açılması konusunu görüşen TBMM’ne karşı, seçimleri yenileme yetkisini, adeta bir şantaj aracı ve kozu olarak kullanmak suretiyle baskı yapabilmesi ve bu suretle de kendisinin Yüce Divan’a sevk edilmesini engelleyebilmesi mümkün hale gelirdi.

İşlediği bir suç sebebiyle hakkında meclis soruşturması süreci işletilmekte olan bir Cumhurbaşkanının, bu sıfatının hangi anda sona ereceği konusu da, önceki dönemin belirsizliğinden uzaklaşarak, 2017 Anayasa Değişikliğiyle netleştirilmiştir. Şöyle ki, hakkında soruşturma açılan bir Cumhurbaşkanının, Cumhurbaşkanlığı sıfatı ve görevinin, AY. m. 105/5 gereğince, Yüce Divan’a sevk kararı ile değil de, ancak yargılama sonucunda seçilmeye engel bir suçtan bir mahkûmiyet almasıyla sona ereceği hükme bağlanmıştır. Böylelikle değişiklik öncesinde Anayasanın hüküm getirmedeği için, görevinin TBMM’nin sevk kararıyla sona ermesi gerektiği yönündeki spekülasyonların da önü kapanmış olmaktadır. Bu konuda bizim de katıldığımız bir doktrin görüşüne göre, yeni düzenleme, Yüce Divan’a sevk kararı ile Cumhurbaşkanlığı görevinin düşmesi arasında doğrudan bir bağ kurmamaktadır. Böyle bir bağın kurulmamasını da, Cumhurbaşkanının cezai sorumluluk alanının genişlemesinin doğal bir sonucu olarak görmek gerekir.⁶

Sonuç olarak, hem cezai hem de siyasi sorumluluk bakımından, Anayasa Değişikliği öncesine göre, karar ve işlemlerinden dolayı denetlenebilmesi ve hesap sorulabilmesi daha da kolaylaştırılan bir Cumhurbaşkanının, iktidarını kişiselleştirmek suretiyle otoriter bir yönetim

³ Cengiz GÜL, “*Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Dinamikleri ve Yürütmenin Yeni Konumu*”, ERÜHFD, Cilt: XIII, Sayı: 2, 2018, s. 243-244. Haluk ALKAN, “*Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yasama Denetimi*”, Yeni Türkiye Dergisi (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayısı), Yıl: 23, Sayı: 94, (Mart-Nisan 2017), s. 474. GÜL, “*The Transition of the Government System in Turkey...*”, Current Perspectives In Social Sciences, s. 232.

⁴ Kemal GÖZLER, *Türk Anayasa Hukuku Dersleri*, Güncellenmiş- Genişletilmiş 22. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa, 2018, s. 339.

⁵ Ergun ÖZBUDUN, *Türk Anayasa Hukuku*, 2017 Anayasa Değişikliklerine Göre Gözden Geçirilmiş 17. Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 318.

⁶ ALKAN, “*Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yasama Denetimi*”, Yeni Türkiye Dergisi, s. 474.

kurabileceği söylemlerinin hukuki temelden yoksun olduğunu belirtmek gerekir.⁷ Hukuken kapalı olan bu kapının, fiilen zorlanabileceği yaklaşımlarının ise, öngörülen demokratik ve hukuki denetim araçları sayesinde, bu yeni hükümet modeli açısından, öncesine göre daha da zayıflatılmış bir risk olduğunu söylemek mümkündür. Daha doğrusu, Cumhurbaşkanının otoriter bir tavır takınması, seçimlerin yenilenmesi ve yargısal denetim vasıtasıyla önlenebilir. Yargısal denetim ve siyasal sisteme işlerlik kazandıracak en önemli itici güç ise, tarafsız ve bağımsız bir yargı mekanizmasının olduğu gerçeği de göz ardı edilmemelidir.⁸

Cumhurbaşkanını Yüce Divan sıfatıyla yargılama yetkisi olan Anayasa Mahkemesi'nin üyelerinin Cumhurbaşkanınca atanmış olmasına yönelik itirazlar⁹ da yersizdir. Zira AYM üyelerinin tümünü Cumhurbaşkanı belirlememektedir. Önceden 17 üyenin, şimdi ise 15 üyenin 3'ünü, TBMM gösterilen adaylar arasından 3'te 2 çoğunlukla seçerken, kalan üyelerin de sadece 4'ünü doğrudan, diğerlerini de ilgili yerlerin gösterdikleri adaylar arasından Cumhurbaşkanı belirlemektedir. Anayasa Değişikliği sonrasında ise, askeri yargının kaldırılması çerçevesinde Askeri Yargıtay ve Askeri Yüksek İdare Mahkemesi'nden gelen üyeliklerin düşmesi ile Cumhurbaşkanının AYM'ne üye atama yetkisinde ise eskisine göre bir zayıflama yaşanmıştır. Ayrıca bir Cumhurbaşkanının 5 yıllık görev süresi içinde, 12 yıl boyunca görev yapan AYM üyeliklerinden, muhtemelen en fazla 3 veya 4 üyenin belirlenmesi üzerinde inisiyatif kullanabilmesi söz konusu olabilir. Böylesi bir durumda yargının, yürütmenin kontrolüne gireceği söylemlerinin, hukuki bir karşılığı olmadığını belirtmek mümkündür.

3. YENİ HÜKÜMET SİSTEMİNDE TBMM'NİN DENETİM ARAÇLARINDAN MECLİS SORUŞTURMASININ ETKİNLİK DEĞERİ

2017 Anayasa Değişikliğiyle birlikte, TBMM'nin meclis soruşturmasıyla, Cumhurbaşkanını, yargılanması için Yüce Divan'a (AYM) gönderme yetkisinde, eskisine göre, hem isnat edilen suç tipi hem de aranan yasama çoğunlukları bakımından nasıl bir kolaylaştırmanın yapıldığına yukarıda temas edilmişti.

Her ne kadar meclis soruşturması mekanizmasının düzenlendiği AY. m. 98/4'te, sadece *Cumhurbaşkanı yardımcısı* ile *bakanlardan* söz edilmiş olsa da, *Cumhurbaşkanının* bir suç sebebiyle Yüce Divan'a sevk edilebilmesini düzenleyen AY. m. 105'te de, bu soruşturma süreci, AY. m. 106/5'teki Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanların cezai sorumluluklarına çok benzer şekilde düzenlendiğinden, bunları birbirinden ayrı ayrı incelemeye ve değerlendirmeye gerek görmemekteyiz.¹⁰ Buradaki tek fark, Cumhurbaşkanı için yapılmayan '*görevle ilgili suç*' veya '*şahsi suç*' ayırımının, Cumhurbaşkanı yardımcısı ve bakanlar için yapılmış olmasıdır. Bu çerçevede, 1982 AY. m. 105'teki, Cumhurbaşkanının cezai sorumluluğuyla ilgili "*soruşturma*" düzenlemesini, AY. m. 98/4'teki "*meclis soruşturması*" kurumunun daha spesifik bir türü olarak görmek mümkündür.

⁷ GÜL, "The Transition of the Government System in Turkey...", *Current Perspectives In Social Sciences*, s. 232. Aksi yönde görüşler için bkz. Nuray MERT, "Mesele Tek Adam Değil Çoğunluk Sultası" http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/686036/Mesele_tek_adam_degil_cogunluk_sultasi.html. (Erişim Tarihi: 27.09.2018). Can ATAKLI, "Hükümeti Millet Seçiyor Yalanı", <http://www.gazeteoku.com/yazar/can-atakli/174810/hukumeti-millet-seciyor-yalani>. (Erişim Tarihi: 05.09.2018).

⁸ Hayri KESER, "Türk Tipi Başkanlık Sistemi Üzerine", *Yeni Türkiye Dergisi (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayısı)*, Yıl: 23, Sayı: 94, (Mart-Nisan 2017), 433-438.

⁹ Bu itirazlar konusunda bkz. Nami TEMELTAŞ, "Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı", <http://www.demokrathaber.org/yarginin-bagimsizligi-ve-tarafsizligi-makale>, 9387.html, (Erişim Tarihi: 04.10.2018).

¹⁰ Doktrinde, AY. m. 98/4'teki "*meclis soruşturması*"nı tanımlayan fıkrada, sadece *cumhurbaşkanı yardımcısı* ve *bakana* yer verildiğinden hareketle, *Cumhurbaşkanının* cezai sorumluluğunun düzenlendiği AY. m. 105'teki *soruşturma* kurumunun, 'meclis soruşturması' olarak nitelendirilemeyeceğine dikkat çekilmektedir. GÖZLER, *a.g.e.*, s. 264 vd. Bu konuda aksi yönde ve bizim de katıldığımız bir görüş için bkz. ÖZBUDUN, *a.g.e.*, s. 301.

Meclis soruşturması için aranan TBMM'deki nitelikli çoğunluk oranlarının, eskisinden daha yüksek tutulmasıyla da, bu denetim aracının işletilemeyeceği ve anlamını yitireceği ileri sürülmektedir. Bu görüşe göre, Anayasa Değişikliği öncesinde, AY. m. 100'de düzenlenen meclis soruşturmasıyla, başbakan ve bakanlar TBMM'nin onda birinin (55 milletvekili) talebi ve üye tam sayısının da salt çoğunluğuyla (275+1) Yüce Divan'a sevk edilebilirken, şimdi ise AY. m. 106 gereği, soruşturma açılması talebi (salt çoğunluk) ve kabulünün (5'te 3) yanı sıra, Yüce Divan'a sevk işlemi de, 2/3 çoğunluk şartının aranmasıyla daha da zorlaştırılmıştır.¹¹ Bu yaklaşımın hatalı noktası, aynı denetim aracının farklı hükümet sistemlerindeki yöntemlerini kıyaslamaya kalkmak olmuştur. Bu şekilde, başkanlık sistemi içinde parlamenter mantık aranması ise, tartışmaların yanlış bir zeminde yürütülmesine yol açmakta ve tartışmayı siyasal realiteden koparmaktadır.¹² Hâlbuki meclis soruşturması, aynı veya benzer hükümet sistemlerinde karşılaştırılmış olsaydı, daha yerinde bir yaklaşım olurdu. Zaten parlamenter sistemde yasama çoğunluğundan çıkan ve ona dayanan bir hükümetin başkan ve üyelerinin, meclis soruşturmasıyla suçlanmasında aranan çoğunluğun düşük tutulması gerekirken, yürütme ve yasama çoğunluklarının farklı partilerde olma ihtimalinin yüksek olduğu bir başkanlık sisteminde ise, bu suçlandırma oranlarının yüksek olması gerektiği açıktır. Ayrıca Cumhurbaşkanı'nın, bir suç işlediği iddiasıyla Meclis'te suçlandırılmasında, eskisine göre sürecin başlatılması biraz zorlaştırılmış olsa da (1/3'ten salt çoğunluğa çıktı), yargılanması amacıyla Yüce Divan'a sevk edilmesinde aranan çoğunluklarda ise, 3/4'ten 2/3'e indirilmek suretiyle bir kolaylaştırmanın getirilmiş olduğu görülmektedir.

4. SİYASETEN SORUMLU OLUP OLMADIĞI BAĞLAMINDA TÜRKİYE'DE CUMHURBAŞKANININ YENİ KONUMU

1982 Anayasası, 16 Nisan 2017 tarihindeki referandumla kabul edilen Anayasa Değişikliğine kadar, siyaseten tam sorumsuz, ancak çok yetkili bir cumhurbaşkanlığı makamı öngörmekteydi. Siyaseten tam sorumsuzluk, Cumhurbaşkanının görev süresi içinde, ne kadar siyasi yanlış ve hata yaparsa yapsın, ne TBMM ne de başka bir organ veya halk tarafından görevden alınamaması anlamına gelmektedir.¹³ Zaten anayasal açıdan geniş icrai yetkilerle donatılan ve 2007'deki halk tarafından seçilme kuralının da gelerek, bunun 2014'te uygulanması sonrasında, doğrudan demokratik meşruiyet gücünü de elde eden bir Cumhurbaşkanının siyasi sorumluluğunun hiç olmaması, kamu hukukundaki, '*yetkinin olduğu yerde sorumluluk da mutlaka olmalıdır*' yönündeki genel ilkeye aykırılık oluşturmaktaydı. Her ne kadar "*karşı imza kuralı*" çerçevesinde cumhurbaşkanının, altında imzasının olduğu işlemlerden dolayı sorumluluk, karşı imza sahibi başbakan veya ilgili bakana yükleniyordu.¹⁴ Ancak 1982 Anayasası uygulamasında Cumhurbaşkanının tek başına imzasıyla sonuç meydana getiren işlemler yapabilmesi ve bunlardan dolayı da 1982 Anayasası mülga m. 105 ve 125 gereği yargı denetiminin kapalı olması, hukuk devleti açısından ciddi sıkıntılar oluşturmaktaydı.

Başkanlık sistemlerinde başkanlar, parlamenter sistemdeki bir devlet başkanı gibi siyaseten sorumsuz değildir. Başkan, yürütme erkini tek başına temsil edip kullandığı için, aldığı tüm kararların ve yaptığı uygulamaların da siyasi sorumluluğunu üstlenerek doğrudan halka karşı hesap vermektedir.¹⁵ 16 Nisan 2017 tarihli referandumla kabul edilen AY değişikliğinde ise, yürütmedeki iki başlılığın kaldırılmasının da etkisiyle, Cumhurbaşkanının hem TBMM'ne karşı hem de özellikle doğrudan halka karşı bir siyasi sorumluluk altına girmekte olduğu

¹¹ ÖZBUDUN, a.g.e., s. 302.

¹² ALKAN, "Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yasama Denetimi", *Yeni Türkiye Dergisi*, s. 471.

¹³ Yavuz ATAR, *Türk Anayasa Hukuku*, 11. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017, s. 298.

¹⁴ ÖZBUDUN, a.g.e., s. 302.

¹⁵ Recep BOZLAĞAN, *Türk Tipi Başkanlık*, Hayat Yayınları, İstanbul, 2016, s. 57.

görülmektedir.¹⁶ Şöyle ki, başkanlık sistemlerinde normalde olmayan, seçimleri yenileme yetkisine sahip olan TBMM, bu yetkisini kullandığı anda sadece kendisinin değil, Cumhurbaşkanının da seçime gitmek zorunda kalmasına kapı açmış olacaktır. Bu da bir nevi, araları iyi olmayan Cumhurbaşkanına karşı siyaseten bir hesap sorma anlamına gelecektir. Saf başkanlık modelinde başkan, sadece halka karşı sorumluyken, Cumhurbaşkanlığı sisteminde ise aynı zamanda Meclis'e karşı da sorumlu hale gelmektedir.¹⁷ Aynı zamanda bunun, uzlaşamamanın etkisiyle sistemin tıkanmasını bertaraf etmeye yönelik pozitif bir katkısı da olacaktır. Cumhurbaşkanının, TBMM'ne karşı dolaylı biçimdeki bu siyasi sorumluluğunun yanında, ayrıca halka karşı da doğrudan bir siyasi sorumluluk altında olduğu açık bir realitedir.¹⁸ İster kendisinin isterse TBMM'nin seçimleri yenileme yetkisini kullanmasıyla olsun, ya da 5 yıllık görev süresinin tamamlanmasıyla olsun, ikinci dönemi için tekrar seçilmek isteyen bir Cumhurbaşkanı adayının ikinci defa seçilmemesi, onun ilk dönem performansının başarısız görülerek halktan onay alamaması, dolayısıyla da halka hesap vermek zorunda kalması anlamına gelecektir. Böylesi bir siyasi sorumluluğun, belki ikinci dönemini yaşayan bir Cumhurbaşkanı açısından söz konusu olamayacağı ileri sürülebilir.¹⁹ Ancak bu öngörünün de haklı olduğu pek söylenemez. Kendi adına kaybedecek bir şeyi olmadığını düşünen bir Cumhurbaşkanının, bu ikinci dönemde büsbütün sorumsuzca ve keyfi biçimde hareket edemeyeceğini belirtmek gerekir. Zira Cumhurbaşkanının bir partiye mensup olduğu da hesaba katılırsa, kendisinden sonra partisinin cumhurbaşkanlığı için yine demokratik yarışa gireceğini düşünen bir cumhurbaşkanının, kendi partisinin itibarı ve geleceği adına ikinci dönemini de halka hesap verme psikolojisi içinde geçireceği veya geçirmesi gerektiği, göz ardı edilemez bir siyasal gerçeklik olarak kendini göstermektedir.

5. SONUÇ

Türkiye'de 2017'deki Anayasa Değişikliği sonrasında geçilip 9 Temmuz 2018'de uygulanmaya başlanan Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin, Cumhurbaşkanının cezai açıdan sorumlu tutulabilmesinin önündeki engelleri kaldırmak suretiyle, bu sorumluluk mekanizmasına, eskisine göre bir hayli işlerlik kazandırmış olduğunu ifade etmek mümkündür.

Cumhurbaşkanlığı sisteminde, yürütmenin tek başlı hale getirilmesi ve iki dönem seçilebilme kuralının da etkisiyle, Cumhurbaşkanı, halka karşı doğrudan bir siyasal sorumluluk altına girmektedir. Ayrıca Başkanlık sistemlerinde normalde olmayan, seçimleri yenileme yetkisine sahip olan TBMM, bu yetkisini kullanmakla, kendisiyle birlikte Cumhurbaşkanının da seçime gitmek zorunda kalmasına kapı açmış olacaktır. Bunun da bir tür, TBMM'nin, anlayamadığı Cumhurbaşkanından siyaseten, dolaylı da olsa, bir hesap sorma anlamına geleceğini önemle belirtmek gerekir. Sonuç olarak, hem cezai hem siyasi sorumluluk bakımından, Anayasa Değişikliği öncesine göre, karar ve işlemlerinden dolayı denetlenebilir ve hesap sorulabilir olması daha da kolaylaştırılan bir Cumhurbaşkanının iktidarını kişiselleştirmesinin, hayli düşük ihtimal olduğunu da belirtmek gerekir. Hukuken kapalı olan bu kapının, fiilen zorlanabileceği yaklaşımlarının ise, Cumhurbaşkanlığı sistemine monte edilen demokratik ve

¹⁶ Doktrinde, bu konunun tartışılabilir olduğuna şöyle işaret edilmektedir: "2017 Anayasa değişikliğiyle getirilen hükümet sistemi, ne Cumhurbaşkanı, ne Cumhurbaşkanı yardımcıları, ne de bakanlar bakımından TBMM'ne karşı bir siyasal sorumluluk mekanizması tesis etmiştir. Buna karşılık bu değişikliklerle getirilen karşılıklı fesih ya da seçimleri yenileme yönteminin, Cumhurbaşkanı yönünden bir nevi siyasal sorumluluk mekanizması teşkil edip etmediği tartışılabilir", ÖZBUDUN, a.g.e., s.316. Gözler, TBMM'nin, seçimleri yenileme kararı dolayısıyla, Cumhurbaşkanının görevine son vermesi durumunun, teknik anlamda bir siyasal sorumluluk mekanizması olarak görülebileceğine işaret etmektedir. GÖZLER, a.g.e., s. 338.

¹⁷ Kemal GÖZLER, *Elveda Anayasa*, (16 Nisan 2017'de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler), Ekin Yayınları, Bursa, s. 56-57.

¹⁸ Kemal GÖZLER, "Cumhurbaşkanlığı Sistemi mi, Başkanlık Sistemi mi, Neverland Sistemi mi?", <http://www.anayasa.gen.tr/neverland.pdf>, s. 3. (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

¹⁹ ATAR, a.g.e., s. 298.

hukuki denetim araçları sayesinde, eskisine göre daha da zayıflatılmış bir risk olduğunu söylemek mümkündür.

KAYNAKÇA

ALKAN, Haluk, “Cumhurbaşkanlığı Sisteminde Yasama Denetimi”, Yeni Türkiye Dergisi (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayısı), Yıl: 23, Sayı: 94, (Mart-Nisan 2017), (ss. 471-476).

ATAKLI, Can, “Hükümeti Millet Seçiyor Yalancı”, <http://www.gazeteoku.com/yazar/can-atakli/174810/hukumeti-millet-seciyor-yalanci>. (Erişim Tarihi: 05.09.2018).

ATAR, Yavuz, Türk Anayasa Hukuku, 11. Baskı, Seçkin Yayınları, Ankara, 2017.

BOZLAĞAN, Recep, Türk Tipi Başkanlık, Hayat Yayınları, İstanbul, 2016.

FENDOĞLU, Hasan Tahsin, “Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi”, Yeni Türkiye Dergisi (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayısı), Yıl: 23, Sayı: 94, (Mart-Nisan 2017), (ss. 90-109).

GÖZLER, Kemal, “Cumhurbaşkanlığı Sistemi mi, Başkanlık Sistemi mi, Neverland Sistemi mi?”, <http://www.anayasa.gen.tr/neverland.pdf>. s. 3. (Erişim Tarihi: 30.09.2018).

GÖZLER, Kemal, Elveda Anayasa, (16 Nisan 2017’de Oylayacağımız Anayasa Değişikliği Hakkında Eleştiriler), Ekin Yayınları, Bursa, 2017.

GÖZLER, Kemal, Türk Anayasa Hukuku Dersleri, Güncellenmiş- Genişletilmiş 22. Baskı, Ekin Yayınları, Bursa, 2018.

GÜL, Cengiz, “The Transition of the Government System in Turkey in the Context of the Presidential System and Its Relationship with the Democratic Regime”, Current Perspectives In Social Sciences, Edt. Hasan Arslan/ Mehmet Ali İçbay/ Alina-Andreea Dragoescu, 2017, (ss. 231-237).

GÜL, Cengiz, “Türkiye’de Cumhurbaşkanlığı Sisteminin Dinamikleri ve Yürütmenin Yeni Konumu”, ERÜHFD, Cilt: XIII, Sayı: 2, 2018,

KESER, Hayri, “Türk Tipi Başkanlık Sistemi Üzerine”, Yeni Türkiye Dergisi (Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi Özel Sayısı), Yıl: 23, Sayı: 94, (Mart-Nisan 2017), (ss. 433-438).

MERT, Nuray, “Mesele Tek Adam Değil Çoğunluk Sultası” http://www.cumhuriyet.com.tr/koseyazisi/686036/Mesele_tek_adam_degil_cogunluk_sultasi.html. (Erişim Tarihi: 27.09.2018).

ÖZBUDUN, Ergun, Türk Anayasa Hukuku, 2017 Anayasa Değişikliklerine Göre Gözden Geçirilmiş 17. Basım, Yetkin Yayınları, Ankara, 2017.

TEMELTAŞ, Nami, “Yargının Bağımsızlığı ve Tarafsızlığı”, <http://www.demokrathaber.org/yarginin-bagimsizligi-ve-tarafsizligi-makale>, 9387.html, (Erişim Tarihi: 04.10.2018).